

МЕЖДУНАРОДНА ХАРТА ЗА ГЕОГРАФСКО ОБУЧЕНИЕ (нов проект)

Международната Харта за географското обучение е един от най-важните документи на Комисията по географско обучение (CGE) към Международния географски съюз (IGU). Нейното разработване започва още през 1988 г. и последният вариант, около който се обединяват географите-педагози по света, беше публикуван на английски език през 1992 г., след което беше преведен на различни езици. Хартата е преведена и на български език и публикувана в сп. „Обучението по география“ (2/1993, с. 2-11).

Главен съставител на Хартата беше проф. Хатвиг Хаубрих и затова често този вариант, поставен в Интернет-сайта на Комисията, се нарича още „Хаубрих-вариант“.

Хартата служи на две **основни цели**:

➤ Тя е едно послание към хората по света, че географското обучение е много важно за благосъстоянието на държавите и хората, както и за възможността на страните да се развиват в ерата на глобализма.

➤ Хартата е едно образователно послание към разработващите учебни програми, като ги информира към какво общо съдържание и стандарти трябва да се стремят в обучението по география.

Отличителна черта на Харта е, че тя няма никакви задължителни елементи, а само пожелателни. Дори езикът и се отличава с избор на изрази, които избягват всякакъв наставнически тон. Вече дълго време Хартата е отлична основа за обсъждания на географията и за подкрепа на дисциплината в много страни. Тя представлява значителен документ за времето, когато беше приета, и играеше (и все още играе) решаваща роля за географското обучение по света.

Но светът се променя и очевидно динамиката на тези промени е изключително висока в интересното време, в което живеем. Географията като много специфична дисциплина с многостранни взаимовръзки по съдържание, измерения и мащаби е подложена най-силно на промени. Затова не случайно на Световния географски конгрес в Сеул възникна идеята,

че трябва да започне работа за промяна на Хартата за географско обучение. Сериозен принос за задвижване по този въпрос има заседанието на Комисията по географско обучение по време на Световния географски конгрес в Глазгоу (2004 г.), където окончателно се стига до решението, че в периода 2004-2008 г. трябва да се направи актуализация на Хартата в съответствие с новите реалности. Особено активно е участието на Британския под-комитет на Комисията за географското обучение. На тази конференция прозвучават силни аргументи и идеи както за изменение на съществуващата, така и за написване на нова Международна харта за географско обучение. Формиран е Изпълнителен комитет по промените на Хартата.

До средата на 2005 г. членовете на Изпълнителния комитет проведоха основна ревизия и в средата на същата година предложените поправки бяха поставени в Интернет-сайта на Комисията за дискусии.

На конференцията на Комисията в Бризбейн, Австралия (27 юни — 2 юли 2006 г.) беше представен първи ревизиран вариант на Хартата за географското обучение, като се допускаше възможността той да бъде окончателно приет там. При обсъжданията обаче възникнаха много допълнителни идеи, поради което този вариант остана работен, а не окончателен. Впоследствие Британският подкомитет на Комисията за географско обучение излезе с доста радикално мнение по отношение на Хартата, подписано на 17 юли 2007 г. от голям брой известни британски географи — специалисти в областта на обучението по география. Този официално разпространен документ съдържа следното становище.

„В годините след приемането на Хартата станаха много изменения в географията като дисциплина и съответно в географското обучение. След тях възникнаха много новости, произтичащи и повлияни от културния завой и пост-модерните перспективи, и те трябва да се засегнат в Международната харта така, че тя да може да служи

по-ефективно в бъдеще. Например, има по-вишен интерес към теми като:

- Значителното разнообразие на географски направления; позиционност и съответните перспективи;
- Променящата се култура (в нейния най-широк смисъл);
- Развиващият се характер на глобализма и комунализма;
- Моралните и етичните измерения на географията, заедно с проблемите на властта, влиянието и контрола;
- Проблемите на бедността, равнопоставеността и социалната справедливост в съответните места;
- Природните проблеми и обучението в устойчиво развитие;
- Влиянията на най-новите и развиващи се технологии в света и познанията на хората за работа с тях, за влиянието им върху и върху
- Влиянието на ефективните географски изследвания в разбирането на обществата и човешката среда и взаимовръзките - от локални до глобални;
- Оценката и интерпретацията при обяснението в географията;
- Географските направления на бъдещето;
- Концептуалните фокуси и разбирането вътре в дисциплината;
- Превръщане на географията все повече в дисциплина, която изисква научно търсене;
- По-голямото ангажиране на географите-преподаватели с количествените методи на изследване;
- Конструктивизмът и нуждата да се развиват все повече възприятията и моделирането на този свят;
- Формативното оценяване, информиращо географското образование.

Виждането на Британския под-комитет е, че добавянето на нови и осъвременени секции или допълнения към оригиналната Харта няма да допринесат за нейното обновяване в съответствие с новите реалнос-

ти. Нужен е алтернативен подход.

- Да се обмисли за колко време и по каква процедура може да стане това – нещо, което ръководствата на Международният географски съюз и Комисията по обучението трябва да обмислят сериозно, така че да може да се разработи начален документ за обсъждане, консултации и поправки. Би било по-добре, ако се подготви една изцяло нова и дебатирана Харта до конференцията на Международния географски съюз през 2012 г., вместо да се избързва и да се разработи неудовлетворителен документ.

Най-същественото за новата Харта е, че тя ще бъде документ, който ще отговаря на реалностите в 21. в. Нейната роля ще бъде двустранна:

- Първо, тя трябва да даде ясна представа за учебната дисциплина и за географското обучение;
- Второ, тя трябва да насърчи, подкрепи и активизира развитието на географията както в страните, в които съществува учебен предмет География в училищата и в университетските програми, така и в страните, където географията не е ясно/самостоятелно включена в образователната система – в тези страни трябва да се направи всичко необходимо за аргументиране важността на географията и обособяването ѝ като самостоятелна учебна дисциплина."

Предложенията за промени на Хартата не се ограничават само до Британския под-комитет. В Комисията по географско обучение са постъпили още много идеи, предложения и критики от географи от цял свят, особено от тези, участвали в конференцията в Бризбейн. Поради невъзможността в този материал да се направи пълен преглед на всички направени предложения, е цитирано само общото мнение на британските географи, защото то е подписано от около 30 географи.

Доц. Димитрина Михова
Ямагучи Университет, Япония

Предлагаме на вниманието на читателите на „География'21“ преведения последен (засега) работен вариант на новата Харта за географско обучение, който подлежи на още поправки и дискусии. В тях може да се включи и всеки български читател чрез Интернет-сайта на Комисията по географско обучение на адрес: <http://figu-cge.tamu.edu/>.

Комисия по географско обучение
Международен географски съюз

МЕЖДУНАРОДНА ХАРТА ЗА ГЕОГРАФСКОТО ОБУЧЕНИЕ Първи ревизиран вариант през 2006 г.

Съдържание

Предговор
Предизвикателства и отговори
Въпроси и концепции в географията
Приносът на географията за образованието на личностите
Географията в по-широк образователен контекст
Преподаване на география
Принципи и стратегии за приложение на географските програми за обучение
Изследвания в областта на географското обучение
Международно сътрудничество
Прокламация

Предговор

Комисията по географско обучение към Международния географски съюз,

— *Убедена*, че географското обучение е много необходимо за развитието на отговорни и активни граждани на настоящия и бъдещ свят,

— *Със съзнанието*, че географията е една информираща, даваща умения интересна дисциплина на всички нива на образование, и че допринася за разбирането на този свят, както и че дава радост от това, че живеем в него,

— *Бидейки наясно*, че учащите се имат нужда от глобално разбиране за света, за да могат да си сътрудничат глобално в областта на икономиката, политиката, по културни и природозащитни проблеми в нашия стесняващ се свят,

— *Загрижена*, че географското обучение се пренебрегва в някои части на света, а в други се наблюдава липса на свързаност и добро структуриране,

— *Готова* да помогне на всички колеги-географи в борбата им с географската неграмотност във всички страни по света,

— *Признаваща* принципите, записани в:

Хартата на Обединените нации,

Световната Декларация за човешките права,

Консултацията с UNESCO, Препоръките му, от-

насящи се до международното разбирателство, сътрудничество и мир,

Декларацията за правата на детето;

Много национални учебни програми и документи, отнасящи се до географското обучение,

Препоръчва тази Международна харта за географското обучение на всички хора по света. Тя обяснява основните предизвикателства пред глобалното общество и как географията се отнася към тях. Хартата очертава ключови географски концепции и как те се отнасят до разбирането за нуждите на индивидите.

По-широко, Хартата описва важността на географските знания като част от общото обучение на гражданското общество. Дава насоки на педагогиката по география и нейното приложение в различните възрастови етапи на личността.

Накрая, Хартата концентрира вниманието върху това колко важно е да се продължават научните изследвания върху обучението по география, като подчертава важността на международното признаване и сътрудничество, свързани с приложението на Хартата.

Предизвикателства и отговори

Решаването на основните проблеми, пред които е изправен светът, изисква пълно ангажиране на хора от всички поколения.

Всички изброени по-долу проблеми имат силни географски измерения в голямо разнообразие от мащаби:

- екстремните природни явления, глобалното затопляне и климатичните изменения, изсичането на горите и опазването на биоразнообразието;
- опустиняването, конфликтите на земеползването, почвената ерозия, замърсяването на атмосферата, водите и почвата;
- използването на невъзобновимите ресурси и дейностите за устойчиво икономическо развитие;
- динамиката на населението, миграциите, урбанизацията;
- процесите на влияние на туризма;

- достъпът до технологии;
- достъпът до образование, особено грамотността;
- глобалните и локалните процеси и модели, водещи до бедност, безработица, болести и престъпност, неравенството на половете;
- етническите конфликти, войните, регионализмът и национализмът.

Конфликтите, създавани от тези проблеми, представляват предизвикателство пред хората, които се занимават с географско обучение и които се ангажират да дават на всички хора надежда, самочувствие и възможности да работят за един по-добър свят. В стремежа си да допринесат за мира и справедливостта между хората по света, от една страна, и между човешките същества и природата, от друга, географите се позовават на Световната декларация за човешките права и особено на следната перефраза на член 25:

„(1) Всички имат правото на адекватен жизнен стандарт, осигуряващ му здраве и благосъстояние за него и неговото семейство, включително храна, дрехи, подслон и медицинска помощ и социални услуги, право на сигурност в случай на безработица, болест, инвалидност, загуба на живота на партньор, старост или липса на средства за съществуване в обстоятелства извън техния контрол.“

Географите се позовават още и на член 26:

„(1) Всеки има правото на образование...“

(2) Образованието ще бъде насочено към пълно развитие на човешката личност и издигане на уважението към човешките права и основни свободи. То трябва да утвърждава разбирането, толерантността и приятелството сред народите, расите и религиозните групи и да помага на Обединените нации за поддържането на мира. В контекста на проблемите, пред които е изправено човечеството, правото на образование включва правото на висококачествено географско обучение, което насърчава както балансираната регионална и национална идентичност, така и международното и глобално разбирателство.“

Въпроси и концепции в географията

Географията е дисциплината, която обяснява характера на местата и разпространението на обектите и събитията — как те се проявяват или променят по земната повърхнина. Тя се занимава с взаимовръзките човек — природа в контекста на специфичните места и географски положения. Заедно с основния си фокус върху пространството и мястото, тя се характеризира и с област на изследване, набор от методи, желание за синтез на резултатите от работата по другите дисциплини и интерес към бъдещето на хората

— връзката с околната среда

Географията често започва със следните въпроси:
Къде е това?
Как изглежда?
Защо е там?
Кога се появи и как се променя?
Какво е влиянието му?
Как трябва то да се стопанисва или управлява за общото благо на човечеството и природата?

Намирането отговорите на тези въпроси изисква изследвания на географско положение, място, ситуация, взаимовръзки, пространствени разпространения и диференциации на обекти и качества. Обясненията на ситуацияите идва както от исторически, така и от съвременни източници. Идентифицират се тенденции, които са индикации за бъдещо развитие.

Някои от основните концепции за географско изучаване са местоположенията и разпространенията, мястото, вазимовръзките „човек-природа“, пространствените взаимодействия и районите.

Местоположение и разпространение

Хората и местата имат различни абсолютни и относителни местоположения по Земята. Тези местоположения са свързани чрез потоци от стоки, хора, информация и идеи и помагат да се обяснят моделите на разпространение по Земята. Знанията за местоположението на хората и местата е предварително условие за разбирането на локалните, регионалните, националните и глобалните взаимозависимости.

Място

Местата имат различни природни и антропогенни характеристики. Природните характеристики включват релефа, почвите, климата, водните басейни, растителността, животинския свят и хората. Хората развиват култури, заселвания, социално-икономически системи и стилове на живот според своите вярвания и философии. Знанията им за физическите характеристики на местата, възприятията им за средата, в която живеят, и за собственото им поведение дават базата за разбиране на взаимовръзките между хората и местата.

Взаимовръзки хора — природа

Хората използват природната среда, в която живеят, по най-различни начини. Те създават разнообразни културни ландшафти посредством различни модели на дейности. От една страна, самите хора са повлияни от своята природна среда, но от друга, те трансформират тази среда в различни културно трансформирани среди, включително ландшафти на хармония и ландшафти на конфликт. От гледна точка на географията терминът „среда“ може да се отнася както

до обекти от био-физически, така и от културен характер и ние ги изучаваме, защото разбирането на комплексните взаимоотношения между тях в пространството дава базата за отговорно, планирано управление и опазване на средата.

Пространствени взаимовръзки

Ресурсите са неравномерно разпространени по Земята. Няма страна, която да може да се самозадоволява. Местата са свързани посредством транспортни и комуникационни системи, за да могат да се обменят ресурси и информация. Знанията за пространствените взаимовръзки дават възможност да се разберат настоящите връзки между хората посредством обмен на стоки, информация и миграции. Тези знания водят също до откриването на проблеми и идеи за подобряване на регионалните, националните и международните взаимовръзки и сътрудничество.

Райони

Районите са територии, характеризирани по подбрани критерии. Политическите критерии дефинират например държавите и градовете. Физическите критерии дефинират климатичните и растителните зони. Социално-икономически критерии дефинират „развити“ и „по-слабо развити“ страни. Районите са динамични както в пространството, така и във времето. Районите са управляеми единици за изучаване и развитие на средите. Географите дефинират различни по мащаби райони — локален, национален, континентален, глобален. Интегрираната система от райони води до концепцията за една глобална екосистема. Разбирането на структурата и процесите на различните райони в глобалната система е база за регионалната и националната идентичност на различни хора.

Приносът на географията за обучението на индивида

Географията е както една мощна среда за издигане на образованието на индивида, така и дисциплина с важен принос в по-широкото семейство науки, съставляващи общото образование. Въпреки че развитието на знания, разбираня, умения, отношения и ценности съставлява холистичния процес на образованието, тези аспекти могат да бъдат групирани в три класа на обективност. Чрез изучаване на географията обучаемите от всички възрасти се насърчават да изследват и развиват знания и разбираня, умения, отношения и ценности.

От особена важност е те да развият *знания и разбираня за:*

— местоположенията и местата, за да могат да поставят националните и международните събития в

географски рамки и да разбират основните пространствени взаимовръзки;

— основните био-физически системи на Земята (релеф, почви, водни обекти, климат, растителност) с цел да разбират взаимовръзките вътре и между екосистемите;

— основните социално-икономически системи на Земята (земеделие, заселване, транспорт, промишленост, търговия, енергия, население и други), за да постигнат чувството за място;

— различните начини за създаване на среди за обитаване според различаващите се културни ценности, религии, технически, икономически и политически системи. Това помага да се разбере многообразието от народи и общества по Земята и културното богатство на човечеството;

— структурата на процесите в родния край и страна като пространства, където действаме ежедневно и предизвикателствата, както и възможностите, които идват с глобалната взаимозависимост.

Обучаемите се насърчават да развиват *умения* като:

— картография, включително използване на геопозиционни информационни системи (GPS) и географски информационни системи (ГИС), където това е подходящо;

— да практикуват такива методи като теренни наблюдения и картиране, интервюиране на хора и работа с качествена информация;

— да използват и създават географски данни в текстове, таблици, графики и диаграми;

— интерпретиране на вторични източници и използване на статистика, както и използване на комуникация, мислене, практически и социални умения да изследват географски теми в различни мащаби - от локален до международен.

Обучаемите трябва да изследват *отношения и ценности* в съответствие с:

— техните локални обкръжения и разнообразието от природни условия по земната повърхнина;

— оценката на красотата на природния свят, от една страна, и на различните жизнено условия за хората, от друга;

— грижата за качеството на планетата и планирането на средата и човешкия хабитат за бъдещите поколения;

— осъзнаването на проблемите на глобализацията по отношение на опазването на местните култури;

— разбирането на значението на отношенията и ценностите при вземане на решения;

— готовността да се използват географските знания и умения отговорно в личния, професионалния и обществен живот;

— уважението към правата на всички хора като равни;

— ангажираността в търсенето на решения на локални, регионални, национални и международни проблеми на базата на Световната декларация за човешките права.

Развиването на знания, разбирания, умения, отношения и ценности понякога става посредством дейности, центрирани около самия обучаем и откривателство. Процесът на *учене чрез откривателство*, където обучаемите се опитват да решават проблеми, може да ги насърчи да:

- идентифицират географски въпроси и проблеми;
- събират и структурират качествена и количествена информация;
- обработват, оценяват и интерпретират информация;
- правят обобщения;
- оценяват алтернативи от гледна точка на собствената им позиция;
- вземат решения на базата на доказателства;
- работят в сътрудничество и в екипи;
- имат поведение, съответстващо с декларираните отношения.

По този начин географското обучение допринася за грамотност, вербални умения, боравене с цифри и графики. То помага също за развитието на личностни и социални компетенции, особено по отношение на географията на ежедневиия живот и на международното разбирателство.

Географията в по-широк контекст

Географското обучение допринася силно за формиране на по-широки образователни интереси, споменати в *Обучението по международно разбирателство, сътрудничество и мир* и *Обучението в свързането на човешките права и основните свободи* (XVIII конференция на UNESCO (19 ноември, 1974 г.). Географското обучение издига особено разбирането, толерантността, приятелството между народите, расовите и религиозните групи и помага на дейностите на Обединените нации, насочени към опазване на мира, като активно насърчава:

- едно международно измерение и глобален поглед към образованието на хората на всички нива;
- разбирането и уважението към всички народи, техните култури, цивилизации, ценности и начин на живот, включително етническите култури и културите на други народи;
- осъзнаване на увеличаващата се глобална взаимозависимост на хората и народите;
- възможности за комуникация с другите;

— осъзнаване не само на правата, но и на задълженията, които имат индивидите, социалните групи и народите едни към други;

— разбиране на необходимостта от международна солидарност и сътрудничество;

— готовност от страна на личностите да участват в решаването на проблемите на своите общества, страни и на света като цяло.

Природозащитно обучение и обучение относно развитието

Подготвителният комитет за конференцията на ООН за средата и развитието, който се срещна на 18 март 1991 г. в Женева докладва, че обучението, отнасящо се до околната среда и развитието на всички нива и за всички народи, е решаващо за осигуряване на устойчиво развитие на света.

Колкото повече знания имат образованите хора, които могат да разберат информацията, толкова повече шансове има за значително намаляване на унищожаването на природата и предотвратяване на бъдещи проблеми. В съответствие с това има огромна нужда от усъвършенстване на образователните системи във всички страни, особено в развиващите се, като необходимо условие за обучение относно „среда — развитие“.

Географското обучение допринася за това, като осигурява подготовката на личности, които осъзнават влиянието на тяхното собствено поведение и това на обществата; имат достъп до точна информация и умения, които им дават възможност да вземат обосновани решения и да развият природозащитна етика, която да ги ръководи в действията им.

Преподаване на география

Учебните програми по география по света са обикновено структурирани главно по два начина: териториално (районно) и тематично. В най-добрия случай и двата подхода са силно теоретично ориентирани. В контекста на преподаването теориите се използват да осветлят реалния свят. При ученето обучаемите трябва да се насърчават да възприемат подхода на задаване на въпроси и научно търсене, което ще ги доведе до твърдения и приложение на обобщения и принципи.

Районен подход в обучението

При този вид учене се избират райони, вариращи по мащаб от родното място, родния край, родната страна или континент, други страни и регионални групи, Земята. Принципите за избор на район на изс-

ледване на всички нива може да включват:

— децентрализъм — районът трябва да бъде избран така, че да избягва национален и континентален критицизъм;

— мотивация — районът трябва да бъде избран така, че да взема под внимание интересите на обучаемите и важността на съвременните събития;

— баланс на мащаба — районът трябва да се подбере така, че да включва опита от предишни изучавания в други мащаби от локален до глобален;

— разнообразие — районът трябва да се подбира така, че да включва контрастиращи места, различни физикогеографски условия, различни човешки дейности, култури, социално-икономически системи, етапи на развитие и устойчивост;

— целесъобразност — районът трябва да се избере така, че да осигури обучение, което да отговаря на обществения, професионалния и личния живот на обучаемите;

— отговорност — районът трябва да се избере така, че да позволи на обучаемите да признаят и приемат своите отговорности за действие в различни мащаби — от локален до глобален.

Оценяването както на националната идентичност, така и на международното сътрудничество, е важна функция от регионалния подход на обучението. Регионалният подход трябва да насърчава знанието и приемането на интернационализма и глобализма, като се избягват клопките на сепаратизма.

Тематичен подход в обучението

Тематичното преподаване често има регионална база. Учебните програми по география, базирани на тематичния подход, могат да бъдат класифицирани като систематични и проблемно-базирани.

Систематичните подходи засягат физическата и хуманитарната география. Физическата география често включва геоморфология, хидрология, климатология и биогеография. Хуманитарната география може да включва география на населението, икономическа география, география на населението и селищата, социална география, историческа география, културна география и политическа география.

Проблемно базираните подходи засягат изучаването на съвременните проблеми от географска гледна точка. Те могат да бъдат в локален, регионален, национален или глобален мащаб. Към често изучаваните проблеми се включват природозащитните, екстремните природни явления и тяхното въздействие, глобалните климатични изменения, динамиката на населението, проблемите на урбанизацията, гладът и бедността по света, енергийните ресурси, неравенството на расите, половете или религиите, проблемите и стратегиите за развитие, устойчивото потребление на ресурси.

Системни подходи

Тези подходи се отнасят до обучението за физическите системи, човешките системи и екосистемите. Физическите системи включват геоморфоложките, почвените, климатичните, хидроложките и биотичните системи. Човешките системи включват социалните и културните процеси и организацията на хората в системи като земеделска, индустриална, система на услугите, на заселването, транспортни, търговски и обществени системи. Съвременните проблеми на устойчивото развитие могат също да се изследват чрез изучаване на интеграцията между човешки и природни системи в една екосистема.

Избор на подход

Предпочитаната образователна философия определя дали горните подходи да са комбинирани или да се избере един от тях. Който и подход да се използва, обучението трябва да насърчи обучаемите да участват активно чрез задаване на въпроси и собствени изследователски търсения. Важно е обучаемите да развият географски умения за търсене на решения на съвременни и бъдещи проблеми в организацията на пространството. По този начин географските учебни програми играят важна роля в цялостното политическо, социално, етично, личностно, хуманистично, естетично и природозащитно образование.

Избор на стратегии за приложение

Учители-специалисти

Географията трябва да се преподава в училищата и колежите от обучени специалисти-учители. Учителите са най-ценният ресурс в образованието. Поради това и поради комплексността на географските знания наличието на добре обучени специалисти е от решаващо значение. Изправени пред предизвикателствата на нашето време и целите на географското обучение, описани по-горе, учителите по география трябва да бъдат квалифицирани не само в своята дисциплина — географията, но също и как да я преподават. Чрез една начална програма за учителска правоспособност и постоянно усъвършенстване учителите по география трябва все повече да развиват:

Знания и разбираня за:

- развитието на дисциплината география (концепции, теми, отношения и умения);
- социалния контекст на обучението и преподаването;
- нуждите на обучаемите, техните интереси, очаквания и права;
- как обучаемите учат (познавателни, емоционални и психо-моторни домейни);

— принципите на учебните програми.

Умения за:

- уроци, урочни единици, курс и планиране на програма;
- приложение на подходящи методи за оценка;
- включване на обучаемите в серия от учебни експерименти;
- подбор и използване на подходящи ресурси и медии;
- постоянно оценяване и преговор.

Ценности и подходи, които преподавателите трябва да развиват

- потенциала на географията като среда за обучение;
- географското обучение на своите обучаеми;
- личностен и професионален растеж в географското обучение;
- равни права на всички обучаеми в получаването на ефективно географско обучение.

Независим ключов предмет

За да гарантира солидна подготовка за бъдещето, географията трябва да се счита за независим предмет както в основното, така и в по-горните степени на образование. Учителите в основното ниво трябва да бъдат обучени да преподават география. На по-горни нива те трябва да бъдат специалисти-географи. Географията гради мостове между природните и социалните науки. Там, където местните условия поставят обучаемите при условия да бъдат обучавани интегрирано (заедно с други учебни предмети), трябва задължително да се подчертае географския дял в учебната програма, като се използва рамката, дадена в тази Международна харта.

Задължителни и последователни курсове

От особено значение е обучаемите да преминат последователен курс на географско обучение през всичките години на своето формално образование. Това ще гарантира приноса на географията както за общото образование на личностите, така и за подготовката им за техния частен и публичен живот.

Време, което трябва да се отдели

Географията трябва да получи учебно време, сравнимо с това на други основни дисциплини в общата учебна програма. Необходимо е да се осигурят редовни географски уроци през цялата година с възможности за по-дълги периоди от време, които да позволяват изпълнението на проектна работа и теренни проучвания. Това е необходимо, за да могат учителите да разработят сериозни географски експерименти и

да помогнат на обучаемите да отговорят на съвременни и бъдещи предизвикателства.

Материали, подпомагащи преподаването и обучението

Използването на качествени медии - както традиционни, така и модерни, е от много голямо значение обучаемите да получат реалистична представа за Земята. Географията не е евтин предмет. Международното общество на учителите по география е готово да осигури качествени материали за обучение, много от които се предлагат в Интернет.

Географията — предмет за всички

Географията има значителна роля в обучението на всички. Трябва да се обърне сериозно внимание на разработващите учебни програми да не пропускат нуждите на обучаеми със специални нужди в съответствие с възрастовото им ниво и типа училища, които освен обикновени могат да бъдат профилиращи, за възрастни, за инвалиди и пр.

Основно образование

Децата обичат да учат чрез допир до нещата от средата, в която се намират. Те са отворени за нови експерименти и следователно преподаването на знания за хора и техните култури, начини на живот в различни места по света трябва да започне на това ниво. Така географското обучение допринася да се заложи идеите на Декларацията на ООН за правата на човека, която гласи: *Девето трябва да получи специални протекции, трябва да получи шансове и условия по закон и по други начини да се развива физически, умствено, морално, емоционално и социално по здравословен и нормален начин и в условия на свобода и достойнство.*

Втора степен на географско обучение

С растежа на младите хора техният капацитет за абстрактно мислене нараства. Тогава практическят опит може да се допълни от все повече абстрактна информация. Като се развива чувство за отговорност за бъдещето на глобалното общество, ударението трябва да се постави върху избягването на разделяне на знанието от поведението и насърчаване на природозащитната компетентност, регионалната и националната ангажираност, осъзнаването на многокултурните и международните гледни точки.

Висше образование

Много от тези, които се насочат към висше образование, могат да заемат ключови позиции в обществото, където ще им се налага да вземат решения, изискващи знания за националните и интернационал-

ните проблеми и природозащитни компетенции. Каквато и да е тяхната главна специалност, всички курсове в университета трябва да включват знания по география, за да получат студентите географска грамотност. Това е особено важно за онези, които планират да станат учители. За учителите по география е предимство, ако знаят втори език.

Обучение на възрастни и на местни общества

Географското разбиране допринася за обучението на всички хора в техния ежедневен живот. Като работници, работодатели, консуматори и граждани, хората трябва да разбират международното влияние и влиянието върху природата на техните решения. Само по този начин могат да се постигнат международно сътрудничество, устойчиво развитие и по-справедлив световен ред. Постоянното развитие на таква разбиране през целия живот на личността трябва да се осъществява чрез включване на географското знание за света във всички форми на професионално обучение, обучение за възрастни, за военни, в поправителни заведения и др.

Научните изследвания в географското обучение

Научните изследвания в географското обучение се фокусират върху подобряването на преподаването и овладяването на географски знания в различните нива на обучение на деца и възрастни. Те трябва да допринесат за по-генерално разработване на теории за преподаване и обучение. За да се постигне това, е необходимо да се правят както фундаментални, така и приложни изследвания.

Фундаменталните изследвания са свързани с разработването на основни теории за географско обучение. Те разглеждат фундаменталните аспекти на географското обучение — такива като развитие на пространственото мислене на децата, възприятията за средата и отношенията към хора, места и проблеми.

Приложните изследвания се отнасят до конкретни практики в географското обучение — такива като разработване на методи за оценка и преподаване; учебни материали, вкл. с приложение на новите информации

Прокламация

Тази международна Харта, съставена от Комисията по географско обучение при Международния географски съюз и широко разпространена сред индивидуалните членове и националните комитети на Международния географски съюз, се очаква да бъде ратифицирана на Генералната асамблея на международния географски съюз на Регионалната конференция в Бризбейн, Австралия през юли 2006 г.

Съответно Комисията по географско обучение провъзгласява тази Харта и я поставя на вниманието на правителствата и народите от целия свят и препоръчва принципите и практиките, представени в нея като база, на която да бъде поставено географското обучение във всички страни по света.

онни технологии; обучение, отнасящо се до средата и развитието; многокултурни и глобални изследвания. Трябва да има тясно сътрудничество между изследователи, учители и образователни системи при подбор на изследователски проблеми и планирането на тези изследвания. Резултатите от приложените изследвания трябва да бъдат разпространявани ефективно и да се насърчава правилното им приложение.

Методология

Научните изследвания са важен аспект от ролята на географското обучение на всички нива. Докато емпиричните изследвания могат да бъдат предприети главно във висшите учебни заведения, изследователските търсения и експерименти в класната стая дават възможности на учителите да допринесат за разработването и оценката на учебни програми, процеси и ресурси. Могат да бъдат прилагани цял набор от качествени и количествени изследователски подходи, които да включват изследване чрез действие, емпирични и интерпретационни изследвания. Изборът на методология зависи от темата и въпроса, на който се търси отговор.

Международно сътрудничество

Географското обучение дава уникален принос в процеса на създаването на глобално разбиране. За да се повиши международното сътрудничество между хората, занамаващи се с географско обучение, трябва да се стъпи на Хелзингското споразумение (1977 г.) за повишаване на двустранния и многостранния обмен на опит в методите за обучение на всички нива на образованието (задължително, допълнително и висше), обмен на учебни материали и резултати от изследвания, свързани с разработване на учебни програми, педагогика, методи за оценка.

Преподавателите по география във всички страни се насърчават да развиват такъв вид обмен чрез работата си в Комисията за географско обучение и посредством много други международни институции и отделни изследователски проекти, които имат географски аспекти и образователни измерения.